

A Bibliakritika módszerei, műfajai

Bevezetés a Héber Bibliába / Ószövetségbe: bibliai irodalomtörténet

BBN-HEB11-302, BBN-BIB-201

2018. December 5

Az óra struktúrája

- Bevezető: kérdések és a kontextus tisztázása
- Szövegkritika
- Irodalom- és forráskritika
- Forma- és műfajkritika
- Tradíciókritika
- Redakciókritika
- Kánonkritika

Bevezető kérdések és fogalmak

- Mi a bibliakritika?
- Mire jó a bibliakritika?
- Miért nem evidens a bibliakritika?

- Prekritika vs. modern kritika
- Reneszánsz, reformáció, felvilágosodás
- Protestáns német dominancia - fogalmi bizonytalanság (Literary Criticism vs. Literarkritik)

Szövegkritika

Fókusz: a szöveg belső problémái, a „helyes/eredeti” szöveg megtalálása

Módszerei: recensio és emendatio

Elvei és az ezekhez kapcsolódó problémák (lectio difficilior, lectio brevior praefenda etc.)

A helyzet 1947 előtt

A helyzet 1947 után

- Johann Gottfried Eichhorn (*Historisch-kritische Einleitung in das Alte Testament, 1804-1814*)
- Paul de Lagarde (*Genesis graece, 1866*)
- Paul Kahle (*Der masoretische Text des AT nach der Überlieferung der babylonischen Juden, 1902*)
- Frank Moore Cross (*The Evolution of a Theory of Local Texts, 1972*)

Problémás szövegek I.

- Akkor kötélen leeresztette őket az ablakon át - háza ugyanis a városfalon volt, és így a városfalon lakott, és azt mondta nekik: Menjetek a hegyekbe, hogy rátok ne találjanak az üldözők! Rejtőzzetek ott három napig, amíg az üldözők vissza nem térnek, azután majd útnak indulhattok. (Jos 2:15-16, MT)
- Akkor kötélen leeresztette őket az ablakon át, és azt mondta nekik: Menjetek a hegyekbe, hogy rátok ne találjanak az üldözők! Rejtőzzetek ott három napig, amíg az üldözők vissza nem térnek, azután majd útnak indulhattok. (Jos 2:15-16, LXX)

Irodalom- és forráskritika

Fókusz: a műfaj, a struktúra, a keletkezés, a szerző megismerése

Módszerek: aporiae, dupla, stiláris egyenetlenségek azonosítása, magyarázata

Pentateuchos mint kísérleti terep

- Grundschriftshypothese

Heinrich Ewald, Friedrich Bleek, Franz Delitzsch

- Új dokumentumelmélet

Abraham Kuenen, Julius Wellhausen (*Die Komposition des Hexateuchs und der historischen Bücher des Alten Testaments*, 1889)

- Töredékelmélet

Wilhelm Martin de Wette (W. M. L. de Wette, *Dissertatio critico-exegetica, qua Deuteronomium a prioribus Pentateuchi libris diversum, alius suiisdam recentioris auctoris opus esse monstratur*, 1805)

Problémás szövegek II.

Saul így felelt a szolgálainak: Keressetek hát nekem egy embert, aki szépen tud játszani a lanton, és hozzátok ide hozzám! Ekkor megszólalt az egyik legény, és ezt mondta: En láttam a betlehemi Isai egyik fiát, aki tud lanton játszani; derék férfi, harcra termett, okos beszédű, dalias ember, és vele van az Ur ... Dávid megérkezett Saulhoz, és a szolgálatába szegődött. Ő pedig igen megszerette, és a fegyverhordozója lett. (1Sam 16:17-21)

Amikor látta Saul, hogy kiállt Dávid a filiszteus ellen, ezt kérdezte a hadseregparancsnoktól, Abnértól: Abnér, kinek a fia ez az ifjú? Abnér így felelt: Az életemre mondom, ó, király, hogy nem tudom. Akkor ezt mondta a király: Kérdezz hát utána, hogy kinek a fia ez az ifjú. És amikor visszajött Dávid azután, hogy levágta a filiszteust, fogta őt Abnér, és Saul elé vezette. A filiszteus feje még a kezében volt. Saul megkérdezte tőle: Kinek a fia vagy, te ifjú? Dávid így felelt: Szolgádnak, a betlehemi Isainak a fia vagyok. (1Sam 17:55-58)

Forma- és műfajkritika

Fókusz: A hagyományozott szöveg műfajai és az azok által implikált történeti, társadalmi keretek

Módszerek: a Sitz im Leben felvázolása

- Hermann Gunkel (Psalmen, 1926)
- Albrecht Alt (*Die Ursprünge des Israelitischen Rechts*, 1934)
- Gerhard von Rad (*Das formgeschichtliche Problem des Hexateuch* 1938)

Tradíciókritika

Fókusz: A szöveg mögött meghúzódó szóbeli hagyományok

Módszerek: teológiai koncepciók és gondolati egységek történeti kontextusba helyezése

A forma értelemhordozó erejének felismerése

Probléma: *traditio vs. traditum*

- Martin Noth
(*Überlieferungsgeschichte des Pentateuch*, 1943)
- Skandináv iskola (Johannes Pedersen, Henrik Samuel Nyberg, Sigmund Mowinckel)

Redakciókritika

Fókusz: A szöveg redaktorát, a redakció folyamatát, időpontját keresi

Problémák: a szövegazonosság egy szerzőre utal? A szóhasználatbeli eltéréssel a jelentés is változik?

- Abban az időben Ezékiás halálosan megbetegedett. Ézsaiás próféta, Amóc fia elment hozzá, és ezt mondta neki: Így szól az Úr: Rendelkezz házadról, mert meghalsz, nem maradsz életben! Ezékiás erre a fal felé fordult, és így imádkozott az Urhoz ... Menj vissza, és mondd meg Ezékiásnak, népem fejedelmének: Így szól az Úr, ősatyádnak, Dávidnak Istene: Meghallgattam imádságodat, láttam, hogy könnyeztél. Meggyógyítalak, három nap múlva már fölmehetsz az Ur házába. Megtoldom napjaidat még tizenöt évvel. Asszíria királyának a kezéből pedig kiszabadítalak téged meg ezt a várost, pajzsa leszek ennek a városnak önmagamért és az én szolgámért, Dávidért. (2Reg 20:1-6)
- Abban az időben Ezékiás halálosan megbetegedett. De imádkozott az Urhoz, aki szólt hozzá, sőt csodát tett vele, Ezékiás azonban nem volt hálás az iránta tanúsított jótéteményért, mert felfuvalkodott, ezért az Ur haragja sújtotta őt meg Júdát és Jeruzsálemet. Ekkor azután megalázta magát a felfuvalkodott Ezékiás Jeruzsálem lakóival együtt, és nem érte őket többé az Ur haragja Ezékiás idejében. (2Chron 32:24-26)

Kánonkritika

Fókusz: A kánonba foglalt szövegek egészének egysége

A kánon mint a teológiai értelmezés legkisebb lehetséges egysége

Problémák: a történeti-kritikai módszert eredendően elutasítja, de történeti fogalomrendszerrel operál. A kánonok pluralitása

- Brevard Springs Childs (*Old Testament Theology in a Canonical Context, 1985*)
- James A. Sanders (*Canon and Community: a Guide to Canonical Criticism, 1985*)